

YALAN HABER VE DEZENFORMASYONUN SOSYAL MEDYADA YAYILIMI: KAHRAMANMARAŞ DEPREMİNİN HAARP SİLAHI OLDUĞU İDDİASI

Mahmut Akyıldız*

Özet

Bu çalışmada, 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli yaşanan yıkıcı deprem ve sonrasında sosyal medya üzerinden yayılan paylaşımları incelenmektedir. Çalışmanın amacı afet ve kriz dönemlerinde, sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımların yaratmış olduğu dezenformasyon, algı yönetimi ve yalan haberlerin geniş kitlelere ulaşımının etkilerini araştırmaktır. Özellikle kriz dönemlerinde sosyal medya üzerinden gerçekliğin çarpıtılarak, toplumun belirli bir kesiminde, algı yönteminin kullanılması ve gerçekliğin yeniden inşasında sosyal medyanın etkisi anlaşılmaya çalışılmaktadır. Sosyal medya gibi büyük kitlelerin habere ve bilgiye ulaştığı alanlar, hızlı paylaşımda bulunma olanakları ve enformasyonun kontrol edilemez olması nedeniyle dezenformasyonun kaynakları arasında yer alabilmektedir. Özellikle kriz ve afet dönemlerinde ortaya çıkan veya sürekli olarak algılar üzerinde belirli toplumsal grupları etkilemek için komplo teorileri ve dezenformasyon üreten paylaşımlar dolaşıma sokulmaktadır. Bu çalışma, yalan haberlerin ve dezenformasyonun sosyal medya aracılığı ile yayılımının, toplumsal kriz anlarında oynadığı role ilişkin bir tartışma yürütmektedir. Bunun en güncel örneği olarak Kahramanmaraş merkezli depremde HAARP silahı kullanıldığı iddiası ile ilgili paylaşıma sokulan argümanlar ve sosyal medya paylaşımları irdelenmektedir. Çalışmanın verileri depremin kaynağının HAARP silahı olduğu iddiasının depremle ilgili suni bir gündem yaratılarak yaşanan yıkımın gerçek nedenleri ve sorumlularının gizlenmesini sağladığı, toplumsal öfkenin ve tartışmanın yönünün değiştirilmesi için kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yalan Haber, Dezenformasyon, Sosyal Medya, Kahramanmaraş Depremi, Manipülasyon.

*Yüksek Lisans Öğrencisi. Bozok Üniversitesi, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı. micakyldz@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5164-2922

Geliş Tarihi: 30.08.2023 Kabul Tarihi: 24.09.2023 Yayın Tarihi: 28.09.2023

Atıf Bilgisi / Reference Information

Akyıldız, M. (2023). Yalan Haber ve Dezenformasyonun Sosyal Medyada Yayılımı: Kahramanmaraş Depreminin Haarp Silahı Olduğu İddiası. Türkiye Medya Akademisi Dergisi. Cilt:3 Sayı:6, s. 523-543. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8378837>

Finansal destek var mı? Varsa, finansal destek kaynağını belirtiniz. (Cevaplanması zorunludur): **Hayır**
Çıkar çatışması var mı? Varsa belirtiniz. (Cevaplanması zorunludur): **Yok**
Teşekkür açıklaması var mı? Varsa belirtiniz. (Cevaplanması zorunludur): **Yok**

SPREAD OF FAKE NEWS AND DISINFORMATION ON SOCIAL MEDIA: THE CLAIM THAT THE KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKE WAS A HAARP WEAPON

Mahmut Akyıldız*

Abstract

In this study, the devastating earthquake that occurred in Kahramanmaraş on February 6, 2023 and the subsequent posts spread on social media are examined. The aim of the study is to investigate the effects of disinformation, perception management and fake news reaching large masses through social media posts during disaster and crisis periods. It is tried to understand the effect of social media on the use of perception method and reconstruction of reality in a certain segment of society, especially during crisis periods, by distorting reality through social media. Areas where large masses reach news and information, such as social media, can be among the sources of disinformation due to the opportunities for rapid sharing and the uncontrollability of information. Posts that produce conspiracy theories and disinformation are put into circulation, especially during periods of crisis and disaster, or constantly to influence certain social groups on perceptions. This study conducts a discussion on the role that the spread of fake news and disinformation through social media plays in moments of social crisis. As the most current example of this, the arguments and social media posts regarding the claim that HAARP weapons were used in the Kahramanmaraş-centered earthquake are examined. The data of the study reveal that the claim that the source of the earthquake was the HAARP weapon was used to hide the real causes and responsibilities of the destruction by creating an artificial agenda regarding the earthquake and to change the direction of social anger and debate.

Keywords: *Fake News, Disinformation, Social Media, Kahramanmaraş Earthquake, Manipulation.*

* Graduate Student. Bozok University, Department of Communication Sciences. micakyldz@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5164-2922

Received Date: 30.08.2023 Accepted Date: 24.09.2023 Published Date: 28.09.2023

*Is there financial support? Indicate the source of financial support, if any. (Must be answered): No
Is there a conflict of interest? If so, please specify. (Must be answered): No
Is there a thank you explanation? If so, please specify. (Must be answered): No*

GİRİŞ

Tarihsel süreçte yalan söylemi, algılar üzerinden benzer inanç veya ortak paydada buluşan grupların ayrıca kitlelerin ikna edilmesi noktasında insanların yaşamı boyunca iç içe olduğu eylem olarak ifade edilebilir. Ancak sanayi devriminin gerçekleşmesiyle birlikte yaygınlaşan kitle iletişim araçları yalanın ve algılar üzerinde oluşturulan söylemin yayılmasında etkili olduğu görülebilmektedir. Geleneksel medyanın ortaya çıkışı sonrasında 20. yüzyılın ilk yarısında medyanın sahip olduğu kurallar değişime uğramaya başlamıştır. Burada etkili olan unsur ise 21. yüzyılda ortaya çıkan yeni medyanın oluşması olarak görülmektedir. Gelişen teknolojiyle daha büyük kitlesel alana yayılan bu iletişim sistemi, milyonlarca insana ulaşmada kolay ve hızlı bir hâl almaktadır. Günümüzde internet gibi teknolojilerin, hem tüketim hem de içerik üretim alanı olması kullanılan ağ üzerinde yeniden şekillendirmeye neden olmaktadır (Erkan & Ayhan, 2018, s. 204).

Sosyal medya üzerinden afet ve kriz dönemlerinde gerçeklikten uzak paylaşımlar kitleler üzerinde manipülasyonlara neden olmaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde haberleşme alanına dönüşen sosyal mecralar, enformasyonun aktarılmasında problemleri beraberinde getirebilmektedir. Gerçekliğin bağlamdan koparılarak dezenformasyon ortamının hızlı oluşması sosyal medyada daha kolay oluşabilmektedir. İnsan algısına yönelik bu eylem, dezenformasyonun sürekli olarak gündemde tutulmasıyla mümkün olabilmektedir.

Siyasi ve ekonomik çıkarların da etkisiyle sahte hesaplar tarafından paylaşılan argümanlar, doğru enformasyona ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Gündemde tutulan konuyla ilgili veriler, siyasi düşüncenin lehine olabilmektedir. Sahte belgeler, gerçeği çarpıtan görüntüler dezenformasyon etkisini artırmaktadır.

İnsanlar, sahte haber ve gerçek dışı enformasyonları sorgulamadan dolaşıma dahil etmektedir. Kanaatlerin değişmesinde bu eylem önemli rol oynamaktadır. Sosyal medyanın günümüzde en önemli “sosyalleşme” alanlarından biri haline gelmesi ve insanların birbirleriyle haberleştikleri bir alana dönüşmesiyle, kanaat ve düşünceler üzerindeki etkisi de giderek daha önemli hale gelmektedir. Sosyal medya platformlarının en önde gelenlerinden biri Twitter’dır. Belirli bir fikir veya inanç, düşünce sisteminde

örgütlenme imkânını bu sosyal medya platformunda daha kolay bulunmaktadır (Erkan & Ayhan, 2018, s. 204).

Sosyal medya gibi alanların birçok insan tarafından kullanılması, potansiyel olarak bütün bireylerin birer haber kaynağına dönüşmesi, doğrulanmamış, belirli ilkelere göre düzenlenmemiş içeriklerin hatta yalan haberlerin dolaşıma girmesine, daha kolay ve daha hızlı yayılmasına neden olmaktadır, dezenformasyonun önünü açmaktadır. Sosyal medya üzerinde hızlı etkileşim kurulması aynı zamanda sahte ve gerçek dışı haberlerin daha hızlı bir şekilde yayılmasına neden olmaktadır. Aynı fikir ve inançlar etrafında buluşan bireyler bu hızla etki edebilmektedir. Bu nedenle “echo chamber” denilen “yankı fanusları” ya da “yankı odaları” olarak adlandırılan herkesin kendi düşüncelerini desteklediği ve kendi düşüncelerine paralel içeriklerin akışlarına düştüğü yapısal bir alan oluşmaktadır (Utma, 2022, s. 52). Burada dolaşıma giren gerçek dışı haberler daha hızlı bir biçimde yayılmakta, kullanıcıların kendi görüşleri ve inanışları ile paralel olduğu ölçüde kolayca daha kolay bu içeriklere inanmalarına, bunlarla etkileşime girerek daha fazla yayılmalarına ve gerçeğin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Böylelikle sosyal medya hızlı haber alma imkanının yanında, yoğun bir dezenformasyon ortamı ve gerçeğin üstünün örtüldüğü bir yer haline gelmektedir. Post-truth çağında yalan bilgiler ve sosyal medyada bulunan troller tarafından bilinçli olarak algı yönetimi yapılarak kaos ve gerçek dışı hedeflerin oluşturulması, gerçeklerin anlaşılması noktasında önemli bir sorun haline gelmiştir.

Böylesine bir ortamda insanlar neyin gerçek ve doğru olduğunu anlayamaz ve bir tür bilinmezlik ve kaos içinde var olmak zorunda olurlar. Buradaki en önemli unsur sosyal platformlar ve sanal dünya içerisindeki iletişimin doğrusal olmayıp, olgusal olmasıdır. Medya ve medya dinamikleri ile birlikte yalan, gerçek dışı, hayal ürünü bilgilerin dolaşıma sokulmasıyla bizleri gerçeklikten uzaklaştırmaktadır. Doğru enformasyon yerine bozuma uğratan bilgiyle birlikte kitlelerin düşünceleri değişime uğratılmaktadır. Böylelikle enformasyon bozumu bir tür aldatma amacıyla dolaşıma sokulmaktadır. Bundan dolayı toplum gerçeklikten uzaklaşmaktadır (Utma, 2022, s. 51).

Gerçek dışı bilginin farklı zamanlara ait görsellerin eklenmesiyle desteklenerek toplumun gerçeklikten uzaklaştırıldığı görülmektedir. Twitter üzerinden yapılan paylaşımla birlikte ulaşılmış olduğu etkileşim verisi, dezenformasyonun ne kadar hızlı

yayıldığını ve birden fazla kişiye ulaştığını apaçık göstermektedir. Fotoğraflar üzerinden yeni düşünceler oluşturularak farklı gerçeklik üretilip gerçeğin dışında imgeler oluşturulmaktadır (Gülsüm & Ayhan, 2018, s. 2015).

Sosyal medyada gerçekleşen dezenformasyonun en çok tartışılan örnekleri ülkemizde gerçekleşen büyük deprem felaketi sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, Kahramanmaraş depreminin ardından ortaya atılan dezenformatif iddialar üzerinden bir tartışma yürütmektedir. Çalışmada kullanıcıların habere ulaşmak ve sosyalleşmek için yoğun olarak kullandığı ve söz konusu dezenformatif içeriklerin yoğun olarak paylaşılıp tartışıldığı Twitter’da dolaşıma sokulan HAARP Silahı iddialarını içeren paylaşımlar niteliksel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Twitter’da bu iddiaların ortaya atıldığı en yüksek takipçili ve paylaşımları en çok etkileşim alan ilk beş hesabın Kahramanmaraş depremine HAARP Silahının neden olduğuna dair iddialarını içeren ve en çok etkileşim alan paylaşımları analize tabi tutulmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde sosyal medyanın dezenformasyonun yayılmasındaki rolü üzerine bir literatür tartışması yürütülmekte, ikinci bölümde HAARP’in aslında ne olduğu ve neden bu iddiaların bir aracı haline geldiği üzerine bir tartışma yürütülmektedir. Son bölümde de çalışmanın örnekleme dahil edilen paylaşımlar analiz edilerek dezenformasyon boyutları ortaya koyulmaktadır. Analiz edilen paylaşımlar analiz edilerek dezenformasyon boyutları ortaya koyulmaktadır.

1. DEZENFORMASYON VE SOSYAL MEDYA

Yanlış bilgilendirme ve yanlış yönlendirme olarak tanımlanan dezenformasyon, aynı zamanda enformasyonun bozumu olarak tanımlanmaktadır. Kasıtlı olarak yapılan bu yönlendirme ve enformasyon bozumu belirli bir grup ya da kitlenin düşünceleri üzerinde etkili olmaktadır. Dezenformasyonun ideolojik söylemlerin yayılmasında da etkili olduğu bilinmektedir (Şerif, 2022, s. 12).

Ayrıca İngilizce webster sözlüğünde yer alan anlama göre dezenformasyon, ‘gerçeğin gizlenmesi ve kamuoyunu etkileme’ anlamına gelmektedir. İletişim içerisinde verilen enformasyon diğer etkileşimde bulunan toplum veya grupların kararları ve eylemlerinin değişiminde etkili olmaktadır. Ayrıca yanlış bilgilendirme amacı taşıyan dezenformasyon bir tür manipülasyon aracına dönüşmektedir. Aynı zamanda kara

propaganda amacı taşıyabilmektedir (Çakmak, 2019, s. 3). Yanlış bilgilendirme anlamı taşıyan misenformasyon gibi bilginin hatalı iletilmesi şeklinde gerçekleşmeyip, bilinçli ve kasıtlı olarak karşı taraf veya rakiplerin gerçekliklerinin bozulmasında etkili olmak için yapılmaktadır. Kitleler üzerinde mobilize etme ve kaos yaratma amacı taşımaktadır (Çakmak, 2019, s. 3). Bilinçli olarak yapılan dezenformasyon bu yönden tehlikeli olabilmektedir. Dezenformasyon ayrıca muhalif tarafın politik yöntemlerini kısıtlama ya da etkisiz hale getirme ve toplumu etkilemede stratejik bir yöntem haline gelmektedir. Dezenformasyon bu açıdan yalan haberi yayarak ve kişi veya kurumlar üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir (Koçyiğit & Koçyiğit, 2023, s. 184).

İnternet bağlantılı ve çevrimiçi sosyal mecralar iletişimin temel unsurlarında var olan sosyal ortam ve etkileşim için önemli hale gelmiştir. Bu nedenle sosyal medya bireylerin, kendi görüş ve düşüncelerini ifade edebileceği, kabul görme gibi güdülerini gerçekleştirerek doyuma ulaşmalarını sağlayan bir araç olarak belirlemiştir. Bu araçla birlikte birey bilgi üreticisi rolüne geçmektedir. Buna paralel olarak üretilen bilgi belirli grup ve kitle için ikna etmeyi kolaylıkla başarılmasından ötürü gerçek dışı bilgiler dolaşıma alınmaktadır. Sosyal medya üzerinden yayılan mesajlar gerçek dışı, tutarsız, yanlış veya yanıltıcı olabilmektedir. Dijital alanda yer alan ve sosyal medya olarak adlandırılan ortamlar dezenformasyon yayılımı için fırsat ve imkân oluşturabilmektedir (Erkan & Ayhan, 2018, s. 206).

Medya bu yapısı ile dezenformasyon kaynağı olmayıp, maksatlı şekilde üretilmiş bilgiyi ya da dezenformasyonu taşıyabilmektedir. Bu yönüyle dezenformasyonun yayılması ve dolaşıma sokulmasında da önemli bir araç haline gelmiştir. Sosyal medya ve internet ortamı sahteciliğin ve yalan haber gibi unsurların kolayca anlaşılacak görseller ile desteklenip, bunların sürekli olarak yeniden ve yeniden paylaşılmasına neden olmaktadır. Bu da kitlelerin manipüle edilmesine, toplumsal krizlere ve hatta büyük toplumsal ayrışma ve çatışmalara neden olabilmektedir. Özellikle afetler gibi toplumsal kriz dönemlerinde bu riskler daha da büyümektedir. Bunun dramatik bir örneği yakın tarihimizde ülkemizde yaşadığımız 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremden sonra sosyal medyada yayılan dezenformatif içeriklerdir. Bu çalışma bu içeriklerin içinde en çok tartışılardan, depremin doğal afet olmadığı ve bir tür silah ile tetiklendiğine dair yapılan paylaşımları incelemektedir.

2. HAARP İddiası

HAARP; genel tanım olarak ‘yüksek-Frekans Aktif Auroral Araştırma Programı’ olarak isimlendirilen araştırma programıdır. Yüksek frekanslı sinyaller kullanılarak aktif ‘auroralar’ (ışık patlamaları) yaratmaktadır. Bu sayede iyonosfer tabakası incelenmektedir (John, 2008, s. 70). HAARP sözcüğü ise, High Frequency Active Auroral Research Programın’ Yüksek Frekanslı Aktif Auro Araştırma Programı olarak tanımlanıp, iyonosfer tabakasının incelenmesi amaçlayan bir tür bilimsel programdır. Aurora ise uzaydan ve güneşten gelen yüksek enerjiye sahip fotonların, elektronların, atmosferde bulunan gazlarla çarpışması sonucu ortaya çıkan bir tür doğa olayıdır (Bakırcı & Acar, 2023).

HAARP projesi iyonosfer tabakasının belirli bir kısmını geçici süreliğine uyarmak ve sonuçlarının gözlemlenmesine yöneliktir. İyonosferik araştırma sistemi olarak LONOSPHERIC Research Instrument yani ‘IRI’ olarak isimlendirilen bir tür vericidir (Todd, 2015, s. 72). Yüksek ve güçlü frekansları iyonosfere ulaştırmak için tasarlanmıştır. Verici ise 180 adet 22 metrelik antenlerden oluşan sistemdir. Çalışma gücü olarak 3.3 megawattlık enerjiye ihtiyaç duymaktadır. Ve aynı zamanda bu antenlerin kapsadığı alan ise 133,564 m² genişlikte olabilmektedir. Ayrıca bu sisteme içerisinde VHF, UHF radarları gibi yöntemlerle birlikte iyonosfer bölgesinde yaşanan fiziki değişimler anlaşılabilir (Bakırcı & Acar, 2023). Ayrıca bu antenler Sovyetler tarafından üretilen Duga radarı sistemi gibi dikey olarak değil yatay olarak tasarlanıp inşa edilmiştir. Gönderilen frekanslar yeryüzünden iyonosfere ulaşmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere herhangi bir ülke ya da kıta hedef olarak alınmamaktadır (Bakırcı & Acar, 2023). İyonosfere gönderilen sinyal gücü tıpkı bir el feneri gibi huzme şeklinde aktarılmaktadır. Ayrıca atmosfer içerisinde ilerleyen sinyaller bu alanda gücünü kaybedebilmektedir. 3.6 Megawatt enerji ile oluşan frekans ilerleme sonrası metrekare başına 36 mikrowatt gibi bir değere düşebilmektedir (Bakırcı & Acar, 2023)2023). Bu veriden hareket edecek olursak 23 wattlık enerji ile çalışan ampul, HAARP tarafından iyonosfere ulaştırılan gücün 640 bin katını kullanmaktadır.

HAARP askeri bir proje olarak başlatıldığı ve doğaüstü görüldüğü için birçok komplo teorisi içerisinde yer edinmiştir. Ancak temelde bilimsel ve matematiksel bir

yönteme dayanan bir araştırma programıdır. Dini motifler içerisinde yer alan doğüstü olaylar, seller, depremler, yok edici kuraklıklar gibi etmenleri tetiklediği düşüncesi komplo teorikleri ile insanlara bir tür hedef alanı haline getirilmesine neden olmaktadır. HAARP programının temelini oluşturan gerçeklerin gizlenmesiyle birlikte farklı ülkelerde ilginç komplo teorilerine konu olmaktadır. Koç üniversitesi ve Stanford üniversitesinde jeofizik profesörü görevini yürüten Ümran Savaş, bu durumu şöyle aktarmaktadır: “HAARP’ın saçtığı enerji çok büyük olsa da tek bir yıldırımın saçtığı enerjiye göre bile bir hiçtir. Bu yıldırımlardan her saniye 50-100 adet meydana gelir. HAARP’ın güç yoğunluğu çok küçüktür” (Bakırcı ve Acar, 2023).

HAARP konusunda sadece Amerikalıları merkeze almak son derece yanıltıcıdır. Zira bu alanda çalışma yapan farklı ülkeler de bulunmaktadır. Rusya tarafından Vasilsursk kasabası yakınlarında inşa edilen Sura İyonosferik Isıtma Tesisi bu örnekler arasında yer almaktadır. Bu araştırma yapılarına iyonosferik ısıtma tesisi adının verilmesi ise 3 ile 30 mhz arasında yüksek frekans sinyallerini iyonosferdeki yüklü atomların titretilmesinden dolayıdır (Todd, 2015, s.72). Araştırma merkezlerinin kutup noktalarına yakın yere kurulmasının bir diğeri nedeni ise sistemin çalışması için dünyanın manyetik alanına dik olmasından dolayıdır. HAARP ve benzeri tesislerin temeli aslında iyonosferdeki doğa yapısının öğrenilmesine yöneliktir.

HAARP ayrıca komplo teorilerinin içerisinde yer almasının bir nedeni olarak sahip olduğu patentin de etkisi olduğu görülebilmektedir. Zira Pentagon tarafından finanse edilmesi, ışık patlamalarının oluşturulması için dünyanın iyonosfer tabakasına müdahale ediliyor olması bilimsel temelden uzak kişi ve kurumlarca bu tezlerin oluşmasında etkili olmaktadır. Fizikçi Dr. Bernard J. Eastlund’ın Tesla teknolojisine dayanan patenti de bu noktada manipülatörlerin dikkatini çekmektedir.1985 yılında fizikçi Eastlund, iyonosfer tabakasındaki yüklü parçacıkların yoğunluğunun değiştirilebileceğine dair patent alındı. Ancak bu patent fikirden ileri gidememiştir (Bakırcı ve Acar, 2023).

HAARP bilimsel olarak atmosfer kontrolü ve deprem gibi olayları etkileme işlevine sahip bir güce ulaşması teknik verilerce mümkün olmamaktadır. HAARP 2,8 MHz ile 10 MHz arası elektromanyetik dalgalar ile çalışmaktadır (Bakırcı & Acar, 2023). HAARP güç olarak komplo teorilerinde desteklendiği gibi güçlü olamamaktadır. Bu açıdan bakıldığında mikrodalga ısıtıcısının ürettiği frekans değerleri HAARP’ın yaydığı

elektromanyetik dalgalardan daha güçlüdür. HAARP hedef olarak iyonosferi hedefler, ancak bu alanın güneş tarafından sürekli olarak enerjiye maruz bırakıldığı bilinmektedir. HAARP bir metrekaresel alana 36 mikrowatt enerji ile etki etmektedir. Güneş ise sürekli olarak iyonosfere 1367 watt gibi yüksek enerjiyi yaymaktadır. Yani HAARP sisteminden 37.000 kat fazla enerji uygulamaktadır.

HAARP Sisteminin Genel Görünümü (Gakona, Alaska 'Da Bulunan Tesise Ait GörSEL)

2.1 Sosyal Medya Örneği

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli gerçekleşen ve toplam on ilimizde yıkıcı etkileri olan deprem sonrasında, bazı sosyal medya hesapları tarafından depremle ilgili iddialar ileri sürülmüştür. Öne çıkan iddialar arasında HAARP programı bulunmaktadır. Yaşanan depremin doğal yollarla oluşmadığı ve HAARP araştırma programının silah gibi kullanıldığı iddia edilmektedir.

Bu iddialar özellikle Twitter üzerinden yayılmıştır. Twitter, bilgilendirme, aktif olma ve bütünleştirici yönü olmasından dolayı, kitle üzerinde hızlı etkiler oluşturmaktadır. Bu yönüyle, sürekli olarak enformasyonun akışını sağlamaktadır. Enformasyonun bozumuyla birlikte dezenformasyonun ortaya çıkışı, sosyal medyanın algılar üzerine etkisini artırabilmektedir. Böylelikle birey kendi algılarıyla algıladığı gerçekliğin, kitle iletişim araçları tarafından şekillenen yönüyle algılanmaktadır (Ceng, 2018, s. 666-670).

Ancak gerçeği test etmek kolay bir olgu değildir (Öztunç ve Soğukdere, 2020, s. 36). Gönderilen mesaj tamamen algıların bozumu üzerine olabilmektedir. Kahramanmaraş merkezli yıkıcı deprem gibi doğal afet ve kriz anlarında yaratılmak istenen algı gerçekliğin dışında olabilmektedir. Bu çalışmaya dahil olan Kahramanmaraş

merkezli deprem ve depremin bir tür silah ile tetiklendiği iddiasıyla gündeme çıkan, HAARP programının gerçeklikten koparılarak, sosyal medyanın dezenformasyon açısından etkileri anlaşılacak istenmektedir. 6 Şubat ve 30 Mart tarihleri arasında, sosyal medya paylaşım alanı olan Twitter üzerinden yapılan paylaşımlar irdelenmektedir. Çalışma kapsamında paylaşımları analiz edilen 5 farklı sosyal medya hesabının yapmış olduğu paylaşımlar, dezenformasyonun geniş kitlelere ulaşmasında örnek niteliğinde olması nedeniyle seçilmiştir. Bu hesaplar, HAARP iddiasının yayıldığı hesaplar arasında takipçi sayıları en yüksek olan ve paylaşımları en çok etkileşim alan ilk beş hesaptır. Üstelik bunların üçü henüz depremin ilk gününde bu iddiayı ilk ortaya atan ve doğrulama platformlarında en çok yalananlanan hesaplardır. Tablo 1’de seçilen beş farklı sosyal medya hesabının etkileşimleri ve takipçi sayıları verilmektedir.

Sosyal medya paylaşımları bağlamında bakıldığında Görsel 1’de Twitter gündeminde olan iki başlık dikkat çekmektedir. ‘TT’ olarak isimlendirilen sosyal medya gündemi, bir konun kullanıcılar tarafından oldukça fazla tıklanması ve takip edilmesiyle oluşan bir algoritmadır. Trend Topic olarak nitelendirilen liste sistemi, en popüler konunun öne çıkmasıdır. Kullanıcılar tarafından bulunduğu bölge ve ülke bazında çalışan bu alan en sık öne çıkan başlıkları göstermektedir. Görsel 1’de görüldüğü üzere depremin yaşandığı tarihte ‘TT’ olan iki başlık dikkat çekicidir. Depremin Amerikan güçlerince yapıldığı, burada bir kasıt olduğuna dair paylaşımların gündemde tutulması gösterilmektedir.

Görsel 1: Twitter Trend Topic Listesi

Tablo 1’de verilen veriler, deprem günü ve sonrasında yapılan paylaşımların ulaşmış olduğu etkileşimi göstermektedir.

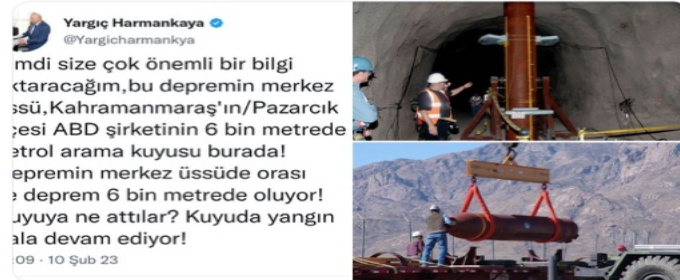
Hesaplar	Takipçi sayısı	Görüntülenme sayısı	Alıntı sayısı	Beğeni sayısı	Görsel sıralaması	Paylaşım tarihi
Yargıç Harmankaya	49,5 Bin	691,7 Bin	205	6,536	Görsel 2	10 Şubat 2023
Kemal Özer	81,1 Bin	330,8 Bin	67	5,785 Bin	Görsel 3	6 Şubat 2023
Birol Alkan	73.3 Bin	743,9 Bin	1,783 Bin	3,838 Bin	Görsel 4	6 Şubat 2023
Tolga Özçelik	65,5 Bin	13.3 Bin	95	272	Görsel 5	5 Mart 2023
Erkan Trükten	217,5 Bin	61,1 Bin	271	1,455 Bin	Görsel 6	6 Şubat 2023

Tablo 1: Görsellere Ait Veriler

Görsel 2’de verilen paylaşımda Kahramanmaraş merkezli depremin oluşmasıyla ilgili komplo teorisi ortaya atılarak, depremin bilinçli olarak yapıldığı iddia edilmektedir. Paylaşım içerisinde füze görselleri bulunmaktadır. Buradaki görseller, ABD’nin New Mexico eyaletinde bulunan, Sands Füze Menzilineki patlayıcı testine ait görüntülerdir. Aynı zamanda paylaşımda iddia edildiği gibi petrol arama işlemleri ABD tarafından değil, Türkiye Petrol Anonim Ortaklığı (TPAO) tarafından yürütüldüğü bilgisi teyit.org tarafından verilmektedir (Keskin, 2023).

Dezenformasyonun desteklenmesi ve yalan haberin bir tür temele dayandırılmasında fotoğraf veya görüntüler önemli araçlar arasında olabilmektedir. Böylelikle gerçek bilgi taşımayan görseller bir tür statü kazanarak, algı manipülasyonuna başvurulmuş olmaktadır (Taş, 2018, s. 168-167).

Kahramanmaraş/Pazarcık'ta ABD'nin 6 bin metreye inen Petrol arama kuyusu var. Deprem 6 Bin metrede oluyor ve merkez üssü PAZARCİK. O kuyuda hâlâ yangın var. Kuyuya ne attılar? Artık bu iş komplo teorisi olmaktan çıkıyor! @Yargicharmankya

09:16 · 10 Şub 2023 · 691,7 B Görüntülenme

2.514 Retweet 205 Alıntı Tweetler 6.536 Beğeni

Görsel 2: 2007 Yılına Ait Görsellerin Paylaşılması

Görsel 2’de aktarılan yanlış bilgiler yıkıcı depremin doğal yollarla oluşmadığını, bir ülke tarafından bilinçli olarak tetiklendiği iddiasını sunmaktadır. Böylelikle algı yönetimi yapılarak hedef kitlenin gerçeklerden uzaklaştırılıp kendi çıkar veya inançları noktasında manipüle edildiği görülebilmektedir. Doğrulanmamış bilginin paylaşılmasıyla birlikte hızla yayılan dezenformasyon kitlelerin düşünceleri üzerinde etkili olabilmektedir. Paylaşıldıktan sonra saatler içerisinde neredeyse 692 bin kişi tarafından görüntülenen 2 bin 500 kişiden fazla kullanıcı tarafından yeniden paylaşılan bu içerik özellikle kriz dönemlerinde sosyal medyada dezenformasyonun yayılmasının boyutunu göstermektedir.

Görsel 3’te depremden hemen sonra paylaşılan içerik, depremin ABD tarafından meydana getirildiğini ifade etmektedir. İnanç ve değerler üzerinden belirli bir grup veya kitleyi manipüle etmek için gerçek dışı bilgiler sunulmaktadır. Hedef olarak gösterilen ülkeye ait gemilerin, depremin yıkıcı etkisi üzerinden bir tür hedef göstermektedir. İnsanlar toplumsal felaket gibi durumlarda bilgiye ulaşmayı hızlı bir şekilde yapmak istemektedir. Böylelikle kendi düşünce ve değer yargısına yakın insanların ifadeleri o an için sorgulamadan kabul edebilmektedir. Bu nedenle sosyal medya üzerinde yayılan dezenformasyonun temeli sorgulanmadan algılanıp başka insanların da görmesi için paylaşıp, yayılmasında etken olmaktadır. Yaşanan benzeri olaylarda kişiler kendi gerçekliklerinin peşinde olmaktadır (Foça, 2014)

Görsel 3: Dini Motifler Kullanılarak Gerçekliğin Başka Yöne Çekilmesi

Görsel 4'te gösterilen bir sonraki içerikte ise HAARP'ın aktif edildiğine dair paylaşımda bulunmaktadır. Türkiye üzerinde aktif ediliği ve ilk hedefinden vazgeçip depremin olduğu yere etki ettiğine dair paylaşım yapılmaktadır. Yukarıda da vurgulandığı gibi HAARP ile ilgili dezenformasyonların kökeninde bu sistemin nasıl çalıştığının bilinmemesi bulunmaktadır. Buna paralel olarak afet döneminde bir tür tetikleyici olarak nitelendirilmesi Görsel 4'te görülmektedir. Paylaşımına konu olan konsoloslukların kapatılması aslında, İsveç'te yaşanan Kuran-ı Kerim'in yakılması olayı sonrasında Avrupa ülkelerine yönelik olası bir provokasyona karşı tedbir amaçlı gerçekleşmiştir. Ancak Görsel-4'teki bu içerik gerçeğin sosyal medyada nasıl çarpıtılabileceğini ve kitleleri manipüle etmek için sosyal medyanın nasıl kullanılacağını gözler önüne sermektedir. Dijital ortamda bir metin veya fotoğraf kısmen manipüle edilerek, kısmen asılsız olabilir (Öztunç & Soğukdere, 2020, s. 63). Bu örnekte konsoloslukların kapatılması doğru ama bu kapatılmanın nedenine ilişkin bir manipülasyon söz konusudur.

@_BiroIALKAN · Follow

HAARP Türkiye'de aktif edildi, Hollanda, Almanya, Fransa, Belçika, İngiltere ve son olarak İsviçre İstanbul'daki konsolosluklarını kapattı, çünkü asıl hedef İstanbul depremiydi, son an plan değişikliği da gözdağı vermek adına depremler Güneydoğu illerinde hemde 2 tane yapıldı.

Görsel 4 : Doğruluğu Teyit Edilmemiş Verilerin Sosyal Medyada Paylaşılması

Gerçekliği tartışmalı ya da şüpheli olan konularda kaanat önderleri gibi figürlerin söylemleri dolaşıma sokulmaktadır. Görsel 5'de, yaşanan yıkıcı depremin nedeni olarak HAARP öne sürülmektedir. HAARP bir tür iyonosfer ısıtıcısı olarak tasarlanmasına rağmen görsel içerisinde kıyamet projesi olarak ifa edilmektedir. HAARP; sinyal üreten bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Görselde iddia edildiği gibi eğer kıyamet projesi ise, Ankara'da bulunan *Baymina Doğalgaz Fabrikası* HAARP'den daha etkili konumdadır (Bakırcı, 2023). Bu tesis HAARP tarafından üretilen gücün yaklaşık olarak 213 katından fazlasını üretebilmektedir. Yalan haber ve dezenformasyon ana akım medya kontrollerine sahip hükümetler ya da partizan aktörler tarafından üretilip, yayılabilmektedir (Joshua A. Tucker, 2018). Bu veriler ışığında Görsel 5'te iddia edilenler komplo teorisi olmanın dışına çıkamamaktadır.

Görsel 5: HAARP Araştırma Programının Amacı Dışında Gösterilmesi

Görsel 6: Yıkıcı Deprem Yaşandığı Gün, Doğal Afetin Farklı Güçler Tarafından Gerçekleştiğine Dair Yapılan Paylaşım

Bu paylaşımda, yaşanan doğal afetin 'normal' ya da doğal olmadığı ve devamlılık göstermesinde farklı etmenlerin olduğu düşüncesi ifade edilmektedir. Görsel 6'da verilen Twitter fotoğrafında, bir kullanıcı tarafından yapılan yorum, depremin bir tür gemi tarafından oluşturulduğu iddia edilmektedir. Hiçbir gerçek temele dayanmayan bu paylaşımın gelen iki farklı yorum ve bu yorumların aldıkları görüntülenme sayıları hiçbir kanıtla dayanmayan iddiaların sosyal medyada nasıl yayılabileceğini ve etkisini göstermektedir.

SONUÇ

Toplumların algılarını düzenleme, onların düşünceleri üzerinde etkili olma gibi amaçlar geçmişten günümüze kadar her zaman önem arz etmiştir. İdeolojik olarak benzer düşüncelere sahip siyasi aktör ya da yönetici güçler, her zaman için kendi kitleleri ve farklı grupların düşünceleri üzerinde egemenlik kurmak adına farklı yöntemler izlemişlerdir. Değişen teknolojik sistemler, medyanın dönüşümü, bu alanın en önemli araçları arasındadır. Algıları yönetmeyi başaranlar hâkimiyet kurdukları kitleleri daha kolay yönetip istedikleri yönde uzlaşma oluşturabilmektedir. Bireyin farkında olmadan bilerek veya zorunlu şekilde algılarında yaratılan farklılıklar, algı yönetimin temel unsurları arasındadır.

Bilgi akışının hızlı olduğu dönemde gerçeğe ulaşmak zorlaşmaktadır. Sosyal medya içerisinde dolaşıma sokulan verilerin güvenilirliği ve kaynağı da şüpheli olmaktadır. Gerçek ile yeniden üretilen gerçeklerin yaratmış olduğu dezenformasyon hakikatin önüne geçmektedir. Kahramanmaraş merkezli büyük deprem felaketinin ardından sosyal medyada yayılan HAARP Silahı iddialarını inceleyen bu çalışma içerisinde analiz edilen veriler, üretilmiş gerçekliğin, algının yeniden inşası üzerine önemli örnekler ortaya koymaktadır. Özellikle afet ve kriz dönemlerinde doğru bilginin önem arz ettiği zamanda, farklı grupların gerçekliğin çarpıtılmasıyla toplumu hakikatten uzaklaştırmaktadır. HAARP gibi araştırma sistemlerinin, kitleler veya toplumlar olarak tam anlaşılması, gerçeklerin geniş kitlelerden saklanması, oluşturulan algıya daha kolay inanılmasında etken olduğu görülmektedir. Kanaat önderi veyahut bir tür araştırmacı kimliği adı altında yapılan bilinçli dezenformasyon paylaşımları, kriz dönemlerinde ve büyük afetler karşısında toplumsal bilinci etkileye bilmektedir.

Gerçeklik olduğu gibi verilmeyerek belirli bir grup ve kitle manipüle edilerek, insanlara yeni bir kurmaca gerçeklik sunulmaktadır. Böylelikle kitleler ikna edilerek, belirlenen hedefe ve tutumlara, istenilen davranışlara yönlendirilmektedir. Algı yönetimi yapılarak, kendi düşüncelerini ikna edilmesi yoluyla kitlelerin kontrolü sağlanabilmektedir. Kitleler ise bu algısal yönetimin içerisinde var olan dezenformasyonun farkında olamamaktadır. Böylelikle, ortaya çıkan toplumsal sorunların gerçek nedenleri, gerçek sorumlu ve sorunlar gizlenmiş olmaktadır. Toplumsal

başka olaylara ya da kişilere yönlendirilmektedir. Yeni ve suni gündemler yaratılarak kamuoyunun dikkati ve kamusal tartışmaya yön verilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ç. M. (2023). *Haarp Komplosu: Haarp Nedir? Neler Yapabilir, Neler Yapamaz*. Tarihinde Evrim Ağacı: <https://Evrimagaci.Org/Haarp-Komplosu-Haarp-Nedir-Neler-Yapabilir-Neler-Yapamaz-1518> adresinden 3 Mayıs 2023 tarihinde alındı
- Akbaş, S. (2023). *Depremin Sebebi Depremden Önce Boğaz'dan Geçen Abd Gemisi Değil*. Mart 2023 Tarihinde Doğrulukpayı: <https://Www.Dogrulukpayi.Com/Dogruluk-Kontrolu/Depremin-Sebebi-Depremden-Once-Bogaz-Dan-Gecen-Abd-Gemisi-Degil> adresinden 13 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Akyüz, S. S. (2021). *Dezenformasyon Çağı*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Arslan, D. (2022). Sosyal Medya Ve Dezenformasyon Tehdidinde Gazetecilik. *Aksaray İletişim Dergisi*, 4(2), 107-134.
- Aydın, D. Ö. (2020). Post-Truth Dönemde Sosyal Medyada Dezenformasyon: Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Pandemi Süreci. *Akademik Sosyal Araştırmalar*, 78-88.
- Bakırcı, A. B. (2023, Nisan 3). *Haarp Komplosu: Haarp Nedir? Neler Yapabilir, Neler Yapamaz*. Mayıs 2023 Tarihinde Evrim Ağacı: <https://Evrimagaci.Org/Haarp-Komplosu-Haarp-Nedir-Neler-Yapabilir-Neler-Yapamaz-1518> adresinden 3 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır
- Ceng, E. (2018). Algı Yönetimi Aracı Olarak Twitter Kullanımına İlişkin Siyasal Bir Analiz. *Erciyes İletişim Dergisi*, S. 666-668.
- Çakmak, D. F. (2019). Medyada Dezenformasyon Sorunsalı Ve Manipülasyonun Gücü: İdeoloji Ve Söylem Açısından seçim Haberlerinin Siyasal İletişimdeki Rolü. *Selçuk İletişim*, 1127-1154.
- Çetindemir, Ç. (2023). *"Depremin Boğazda'ki Abd Savaş Gemisiyle Alakalı Olduğu" İddiası*. <https://Www.Aa.Com.Tr/Tr/Teyithatti/Aktuel/Depremlerin-Bogazdaki-Abd-Savas-Gemisiyle-Alakali-Oldugu-İddiasi/1815311> adresinden 29 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır
- Fairbanks, U. O. (2015). *Hig-Frequency Active Auroral Research Program (Haarp)*. Mart 2023 Tarihinde Universty Of Alaska Fairbanks: <https://Haarp.Gi.Alaska.Edu> Adresinden 20 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Foça, M. A. (2014). *Yanlış Bilgi İnternette Nasıl Yayılıyor*. <https://Matakanfoca.Medium.Com/Yanl-S-Bilgi-İ-Nternette-Nas-L-Yay-L-Yor-606d9349a7e8#.Speh1mj32> adresinden 10 Haziran 2023'te alınmıştır.

- Joshua. A.; Tucher, A. G. (2018). Social Media, Political Polarization, And Political Disinformation: A Review Of The Scientific Literature. *Hw*.
- Keskin, Ö. H. (2023). *Abd'li Petrol Şirketinin Kahramanmaraş'ta Petrol Ararken Depremi Tetiklediği İddiası*. <https://teyit.org/analiz/abdli-petrol-sirketinin-kahramanmarasta-petrol-ararken-depremi-tetikledigi-iddiasi> adresinden 12 Haziran 2023'te alınmıştır.
- Kiraz, A. E. (2019). Sosyal Medya Ve Algı Yönetimi:İngilterenin Brexit Sürecinde Sosyal Medya Dezenformasyonu. *Paradoks Ekonomi,Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 1-18.
- Koçyiğit, A. K. (2023). Dijital Çağda Sosyal Medyada Dezenformasyonla Mücadele. A. B. Darı İçinde, *Dijital Çağda Medya Araştırmaları* (S. 177-203). Çanakkale.
- Loxton, D. (2021-22). *Haarp: The Ultimate Weapon Of The Conspiracy*. Tarihinde Eskeptic: <https://www.skeptic.com/eskeptic/10-03-03/> adresinden 3 Mayıs 2023 alınmıştır.
- Onedio. (2023). Deprem Ardından Haarp Komplocuları Yine Sahnede: Peki Haarp Deprem Yaratır Mı? Onedio.Com: <https://onedio.com/haber/depremin-ardindan-haarp-komploculari-yine-sahnedeki-pek-haarp-deprem-yaratir-mi-1126394> adresinden 20 Ağustos 2023 tarihinde alınmıştır.
- Özçelik, T. (2023). *Haarp İklim Silahı Gereçleri Anlatıyor*. Twitter: <https://twitter.com/Tolgaozcelkk90/status/1630148809366945792> adresinden 5 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Özarlan, M. Z. (2014, Eylül). Kitleleri Harekete Geçirme Aracı Olarak Sosyal Algı Yönetimi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı*. İstanbul.
- Taş, O. &. (2018). Post-Hakikat Çağında Sosyal Medyada Yalan Haber ve Suriyeli Mülteciler Sorunu. *İletişim*(29), 168-169.
- Utma, S. (2018). Dijital Çağda Medyanın Psikolojik Gücü: Algı Yönetimi Perspektifinden Kuramsal Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2903-2913.
- Utma, S. (2022). *Medyada Gerçeklik Algısının Dönüşümü Medya Ve Dezenformasyon*. Ankara .
- Yıldırım, A. (2021). Dijital İletişim Bağlamında Sosyal Medya Yönetimi: Sahte Hesaplar, Trollük ve Manipülasyon Üzerine Bir Değerlendirme. 200-204.

Yolođlu, Y. D. (2017). Küresel Medya Ve İletişim Anlayışında Aktüel Enformasyondan Dezenformasyona Yöneliş. *Middle Black Sea Journal Of Communication Studies*, 8-15.

EXTENDED ABSTRACT

In this study, the reasons and methods of the disinformation spread over social media and the perception study carried out after the events that concern a large part of the society during disaster and crisis periods are discussed. After the devastating earthquake that took place in our country, dated February 6, and the epicenter was Kahramanmaraş, the social media sharing area, "they made the earthquake using HAARP", and also "the earthquake was not due to natural causes, but was carried out by different states". shares are under review. The shares included in this study were limited by selecting the shares made on Twitter on February 6 and March 30, 2023. As the images and content shared, the USA and the shares with HAARP claims are selected. With six different images selected, the dimensions of disinformation and perception management in social media are examined.

It is seen that a system that is defined as HAARP, namely High-Frequency Active Auroral Research Program, and which investigates the structure and properties of the ionosphere layer, is included in conspiracy theories by certain groups or individuals, especially in times of social crisis, by distorting its reality. Among the posts made on social media, it is seen that some users of the HAARP research program are trying to draw social perception in different directions by presenting a reproduced reality for the perceptions of the masses, with discourses that do not have scientific explanations and evidence on their basis.

It is seen that social media disinformation made with the HAARP research program is constantly on the agenda on Twitter at the time of the earthquake and after it. The shares that are on the agenda on Twitter are defined as "trend Topic" and are shown as "TT" for short. After the earthquake on February 6, the "American" and "earthquake" posts that came to the fore on the Twitter Trend Topic lists draw attention. In the shares spread over social media, the truth is not always given as it is, but it may cause the truth to be reproduced. It is seen that the fact that the truth is not given as it is has an effect on social memory and perception in disaster and crisis periods. In the Twitter excerpt given in image 1 in the study, images from the past are used. In this way, perception management is done and manipulation is created on the thoughts of the masses. Disinformation is created by associating the earthquake with the photographs belonging to 2007 and by

deliberately changing the information. It is stated by many different confirmation platforms that the images belong to an earlier test day. In addition, it is stated by the confirmation platforms that the oil wells claimed to belong to the USA are completely unrealistic in the image. In a different image on Twitter, "HAARP has been activated", it is claimed that the HAARP research program is a kind of ship and that this research program is a kind of ship. However, it is known that Haaarp is not a kind of ship, but a research program on the ground.

Considering the specific power of HAARP, it is seen that it does not have the power to create major disasters, but on the contrary, it is a facility built to investigate how aurores formed in the ionosphere layer occur and how they occur. being among the causes of conspiracy theories, physicist Dr. It is cited as a patent by Bernard J. Eastlund. The patent obtained due to commercial concerns is kept on the agenda by conspiracy theorists in countries such as the USA and Turkey. Another misconception is that HAARP technology is owned only by the United States. Because there are different facilities such as the "Sura" research facility in Russia and the "Tromso" in Norway. It is known that the Islote Ionospheric research facility in Puerto Rico, which continued its research until 1998, was destroyed after Hurricane Georges.

The findings and data obtained in the study are not related to the earthquake in the basis of HAARP technology, but it can be reached that they are directed to the produced reality rather than the reality they have by creating manipulation on the thoughts of their own masses by a certain group. Because it can be seen that the shares that are not based on scientific basis create disinformation by quickly interacting in the social media environment. Political actors or executive powers may resort to disinformation in negative social events against their own interests and power. It can be understood that the reality is not always given exactly, the use of photographs belonging to different periods and times, the ambiguity created in the minds by not making definite judgments, and the use of religious motifs, giving disinformation to the echo chambers.